

Migratie als constante

Migratiepijlers in de Belgische geschiedenis

Vlaanderen
is divers

Hoewel de superdiversiteit in ons land een recent gegeven is, is migratie van alle tijden en vormt het een feitelijk onderdeel van onze maatschappelijke diversiteit. Sinds zijn ontstaan als soort, heeft de mens overwegend een zwervend bestaan geleid. Reizen zit de mens in het bloed. Mensen verplaatsen zich niet zomaar. Mensen migreren in de hoop elders een beter leven te vinden.

Migratie is een constante doorheen de geschiedenis van België. Omdat we België vandaag vooral kennen als een immigratieland, vergeten we vaak dat tot vlak na de Eerste Wereldoorlog meer Belgen ons land verlieten dan dat er buitenlanders naar België migreerden. Honderdduizenden Belgen zijn in de loop van de geschiedenis naar het buitenland getrokken om hun geluk te beproeven. Soms in verre landen, maar meestal veel dichterbij huis.

België heeft doorheen zijn geschiedenis een grote interne migratie gekend. Daarnaast trekt ons land nieuwe inwoners aan (**immigratie**), maar beslissen inwoners ook om naar andere landen te vertrekken (**emigratie**).

Waarom mensen migreren, is vaak een wisselwerking tussen de vertrekredenen vanuit het land van herkomst (**pushfactoren**) en de aantrekkingskracht van het bestemmingsland (**pullfactoren**). Deze factoren kunnen betrekking hebben op de economische, politieke, socio-culturele context ... Daarnaast zijn ook sociale netwerken en individuele kenmerken van migranten van belang. Afhankelijk van het profiel van een persoon, trekt het ene land meer of minder aan dan het andere.

De term ‘migratie’

In deze publicatie gebruiken we verschillende termen die te maken hebben met migratie. Een belangrijke uitdaging bij deze terminologie is het feit dat er voor veel termen geen internationaal wettelijk bindende definities bestaan. Naargelang de tijd, plaats, politieke en economische context worden deze termen anders gedefinieerd of geïnterpreteerd door verschillende actoren. We baseren ons voornamelijk op de definities van de Internationale Organisatie voor Migratie (IOM).

MIGRATIE

Migratie is een complex gegeven. Deze koepelterm definiëren we als een verplaatsing door een persoon (of groep van personen) die van zijn gebruikelijke verblijfplaats wegtrekt naar een andere plaats binnen zijn staat of over de internationale grens. Migratie kan **tijdelijk of permanent** van aard zijn. Zo zien we dat migranten soms beslissen om terug te keren naar hun herkomstland (terugkeermigratie) of pendelen tussen twee of meer landen, meestal in functie van werk (circulaire migratie). Waar in de context van de ‘gastarbeiders’ van de gouden jaren na WOII nog sprake was van een enkelvoudige beweging van land A naar land B, zijn die migratietrajecten die vele migranten de laatste decennia afleggen, veel **complexer**. Ze bewegen zich vaak tussen meerdere landen (transmigratie). Migratie staat **los van het wettelijk statuut van de persoon**: sommige personen bewegen zich zonder de vereiste documenten over de grenzen (irreguliere migratie). Anderen komen wel met de voorgeschreven papieren ons land binnen. Daarnaast kan migratie zowel **gedwongen als vrijwillig** zijn en zijn de redenen van de verplaatsing divers. Steeds vaker hoor je ook de term **kettingmigratie** (ketenmigratie of volgmigratie): het fenomeen

van een migratie die nieuwe migraties, meestal veroorzaakt door gezinsherenigingen en huwelijksmigratie, tot gevolg heeft.

EMIGRATIE

Vanuit het perspectief van het vertrekland, de beweging vanuit het herkomstland (land van nationaliteit of gewoonlijke verblijfplaats) naar een ander land zodat het bestemmingsland het nieuwe land van de gewoonlijke verblijfplaats wordt.

IMMIGRATIE

Vanuit het perspectief van het aankomstland, de beweging naar een land dat niet het land van de nationaliteit of gewoonlijke verblijfplaats is waardoor het bestemmingsland het nieuwe land van de gewoonlijke verblijfplaats wordt.

ARBEIDSMIGRATIE

Dit is de beweging van personen van hun thuisland naar een andere staat om redenen van tewerkstelling. Binnen de EU geldt sinds 2004 het recht van vrij verkeer en verblijf van EU-inwoners (Richtlijn 2004/38/EG). De Europese instellingen categoriseren EU-burgers dus niet als arbeidsmigranten.

GEZINSHERENIGING

Het recht van buitenlanders om in een land te verblijven waar hun familieleden zich wettelijk bevinden of waarvan ze de nationaliteit hebben, zodat het gezin als eenheid bewaard kan blijven.

VLUCHTELING

Volgens de Conventie van Genève, 1951: een persoon die zich, omwille van een gegronde vrees voor vervolging op grond van ras, godsdienst, nationaliteit, lidmaatschap van een bepaalde sociale

groep of politieke overtuiging, buiten het land van zijn nationaliteit bevindt en die in zijn herkomstland geen bescherming krijgt of geen bescherming wil krijgen omwille van deze vrees of iemand die de nationaliteit niet heeft en zich buiten het land bevindt van zijn voormalige verblijfplaats ten gevolge van vervolging en er niet wil of kan naar terugkeren.

BUITENLANDER

Een persoon die niet de nationaliteit heeft van het bestemmings- of aankomstland. In het geval van België: inwoners met een niet-Belgische nationaliteit.

PERSOON MET BUITENLANDSE HERKOMST

Een persoon die wettig en langdurig in België verblijft en die bij zijn geboorte niet de Belgische nationaliteit bezat of van wie minstens één van de ouders bij de geboorte niet de Belgische nationaliteit bezat (Statbel).

Tijdslijn

MIJLPAAL 1

België als emigratie-land

Armoede doet Belgen migreren

Emigratie naar Kongo-Vrijstaat

Sturing in keuze van migranten

MIJLPAAL 3

Buitenlandse arbeidskrachten vullen tekort arbeidsmarkt aan

Belgisch-Italiaans migratie-akkoord

Mijnramp Marcinelle

MIJLPAAL 4

Oliecrisis

Economische crisis + rekruterings-stop

Migratie uit voormalige kolonies

Europese opvangcrisis

Eerste Belgische vreemdelingen-wet

Economisch liberalisme

Economische crisis

Conventie van Genève

Arbeids-verdragen met Marokko en Turkije

Uitbreiding EU

Oorlogs-vluchtelingen uit Midden-Oosten, Noord- en Midden-Afrika

Eén op drie Belgen heeft migratie-achtergrond

MIJLPAAL 2

België als immigratie-land

MIJLPAAL 5

Nieuwe migratie-stromen

MIJLPAAL 6

Oorlogs-vluchtelingen

MIJLPAAL 7

Super-diversiteit

Mijlpaal 1: België als emigratieland

Armoede doet Belgen migreren (binnen- en buitenland)

De 19e eeuw was een eeuw van veel mobiliteit en migratie. In deze periode vertrokken meer Belgen naar het buitenland dan dat personen met buitenlandse herkomst zich vestigden in België. De redenen zijn niet enkel te verklaren door individuele motieven, maar hangen sterk samen met de politieke, sociale en economische context van België. De industriële revolutie brengt namelijk heel grote armoede op het Vlaamse platteland met zich mee. Belgen emigreerden voornamelijk naar Frankrijk, Noord-Amerika en Latijns-Amerika. Daarnaast was er ook een groep van interne migranten, die hoofdzakelijk van Vlaanderen naar Wallonië migreerden en van het platteland naar steden als Antwerpen en Gent.

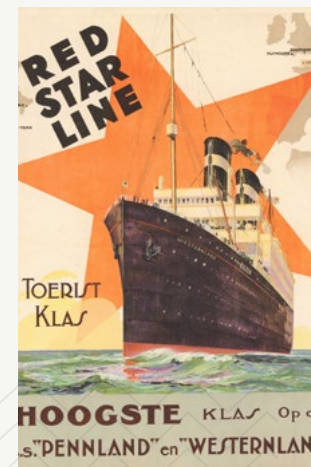
De grootste groep van emigranten vertrok naar Frankrijk. **Op het einde van de 19e eeuw verbleven er zo'n 500 000 Belgen in Frankrijk.** Frankrijk was vooral aantrekkelijk omwille van de economie. Zo was er veel werkgelegenheid dankzij de aanleg van de spoorweglijn Parijs-Rouen en de Noord-Franse textielsector. Samen met de Italianen waren de Belgen de eerste gastarbeiders.

De **interne verhuisbeweging van Vlamingen naar Wallonië** had eveneens economische motieven. In delen van Vlaanderen had men, in tegenstelling tot Wallonië, niet ingespeeld op de industrialisatie en op de groeiende internationale concurrentie in de landbouwproductie. Bovendien waren steeds minder lokale mijnwerkers in Wallonië bereid om de mijnarbeid voort te zetten en begonnen ze hun kinderaantal te beperken. Vlaamse boeren zochten eind 19e eeuw daarom hun broodwinning in het welvarende Wallonië.

Naar schatting proberen minstens 250 000 Belgische migranten betere levensomstandigheden te vinden verder van huis. **Noord- en Latijns-Amerika** waren populaire bestemmingen in de 19e en de vroege 20e eeuw. Goedkope gronden en werkmogelijkheden in de groeiende industriële sector, waren de motivatie voor vele Belgische technici en gespecialiseerde arbeidskrachten. Daarnaast werden Belgen, net zoals andere Europeanen, aangetrokken door het exotische en avontuurlijke dat deze regio leek uit te stralen. Met de stoomschepen van Red Star Line maakten, tussen 1873 en 1935, meer dan twee miljoen passagiers de oversteek van Antwerpen naar Noord-Amerika.

Meer weten?

- Goddeeris, I. & Hermans, R. (2011) Vlaamse migranten in Wallonië 1850-2000.
- Het Red Star Line Museum te Antwerpen brengt verhalen van mensen die met de schepen van de rederij naar Noord-Amerika reisden.

1835

In de 19e eeuw was België in de eerste plaats een emigratieland. Toch zie je buitenlandse migratiebewegingen naar de grote steden (Brussel, Antwerpen, Luik) toenemen naarmate de 19e eeuw vordert. Dit vertaalt zich ook in het beleid. **In 1835 was de eerste Belgische vreemdelingenwet een feit:** die was open en gastvrij, maar maakte reeds een opvallend onderscheid tussen Belgen en niet-Belgen. Dit onderscheid sloot nochtans niet aan bij de sociale realiteit van de 19e eeuw. Het woord 'nationaliteit' kreeg pas na de Eerste Wereldoorlog een reële betekenis bij de brede bevolking. De wet leidde ook tot de registratie van buitenlanders in aparte vreemdelingenregisters.

Deze immigranten waren niet enkel hooggeschoolde mannen. Steeds vaker besloten ook laaggeschoolden en vrouwen naar België te komen. Waar die migranten in eerste instantie uit de buurlanden afkomstig waren, kwamen ze in de laatste jaren van de 19e eeuw ook uit Oost-Europa, de Balkan, Rusland ...

De migratiebewegingen uit de 19e eeuw zijn vandaag nog steeds zichtbaar in de grote diversiteit van de huidige familiestambomen.

Mijlpaal 1: België als emigratieland

Emigratie naar Kongo-Vrijstaat

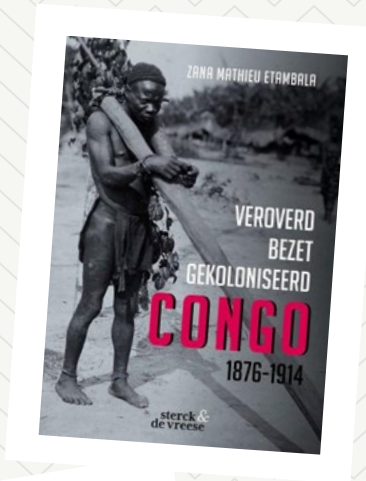
1885

Kongo-Vrijstaat werd in 1885 opgericht. Op de Conferentie van Berlijn (1884-1885) werd het gebied rond de Congostroom toegewezen aan Leopold II. Het zou tot 1908 zijn privébezit blijven. Al gauw kwam er kritiek op mistoestanden in Kongo-Vrijstaat. Onder internationale druk richtte koning Leopold II een onderzoekscommissie op. Die bevestigde veel van de beschuldigingen. Koning Leopold II werd gedwongen om zijn privébezit af te staan aan de Belgische staat, die in 1908 Belgisch-Congo oprichtte. Tijdens de koloniale periode zijn heel wat Belgen naar Congo geëmigreerd. Naast koloniale ambtenaren vertrokken ook militairen, missionarissen en zakenlui naar Congo. Sommigen zochten het avontuur op, voor anderen was het een manier om promotie te maken. De missionarissen kwamen vaak uit bescheiden Vlaamse families. In het kader van hun religieuze missie bleven ze meestal voor langere tijd in de kolonie.

Meer weten over kolonialisme in Congo?

- Etambala, Z. M. (2019) Veroverd. Bezet. Gekoloniseerd. Congo 1876-1914.
- Goddeeris, I., Lauro, A. & Vanthemsche, G. (2020) Koloniaal Congo. Een geschiedenis in vragen.

Na de Eerste Wereldoorlog werd Ruanda-Urundi (het huidige Rwanda en Burundi) van de Duitse kolonisator overgedragen als mandaatgebied aan de Belgische kolonisator. In 1960 werd Congo onafhankelijk. Burundi en Rwanda volgden twee jaar later.

Belgen ontvluchtten Congo na onafhankelijkheid

Kort na de onafhankelijkheid van Congo, in 1960, was er muiterij uitgebroken onder de Congolese soldaten. Autochtone Belgen, koloniale, verlieten hals over kop Congo omdat ze er zich niet meer veilig voelden. Op 9 juli startte Sabena met een 'luchtbrug' om de Belgische vluchtelingen naar hun land van herkomst te voeren. In totaal zouden in drie weken tijd 34 484 Europeanen naar huis worden gevoerd, waarvan de grote meerderheid Belgisch was.

Bron: Naegels, T. (2021) Nieuw België: Een migratiegeschiedenis 1944-1978.

Mijlpaal 2: België als immigratieland

Noden op de arbeidsmarkt

1900

Al voor de Eerste Wereldoorlog was België een aantrekkelijk immigratieland. De centrale ligging tussen Engeland, Frankrijk en het Duitse Rijk speelde een rol, onder meer in functie van gemakkelijke communicatie. België werd door veel Centraal- en Oost-Europeanen ook gezien als een doortrekland om de Verenigde Staten te bereiken. Daarnaast waren ook economische, socio-culturele factoren en het Frans als lingua franca in Europa, belangrijke motieven om naar België te trekken.

1918

Na de Eerste Wereldoorlog had België door de **uitbouw van de Limburgse steenkoolmijnen, de Waalse staalindustrie en de grootschalige landbouw nog meer behoefte aan arbeidskrachten**. Met de invoering van de achturenwerkdag en de concurrentie met Noord-Frankrijk om Vlaamse arbeidskrachten, zagen werkgevers zich gedwongen om buiten de Belgische arbeidsmarkt te rekruteren. Tijdens het interbellum zocht België ook arbeiders buiten onze buurlanden: vooral Italianen en Oost-Europeanen (Polen, Tsjecho-Slowakije, Joegoslavië en Hongarije) kwamen in de Belgische mijnen werken. De arbeidsnoden van de Belgische industrie maakte dat ook vluchtelingen konden opgaan in de arbeidsmigranten die massaal naar België kwamen.

Naast de economische welvaart trok de hoge **kwaliteit van ons technisch onderwijs** veel buitenlanders aan. Vooral Oost-

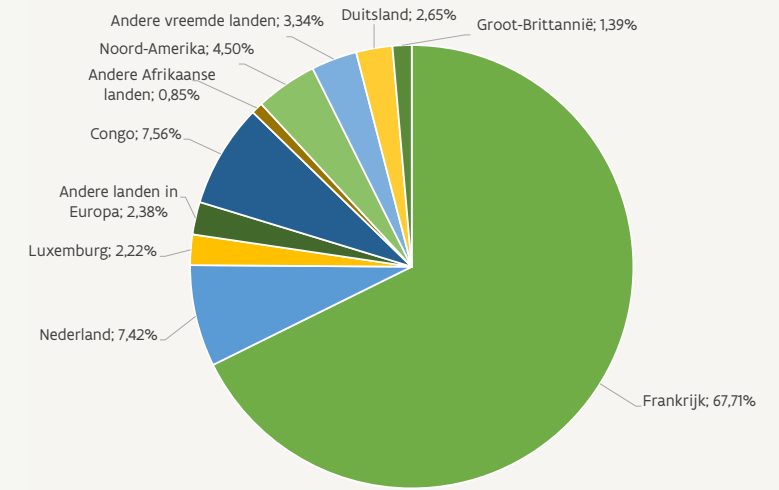
Europeanen kwamen naar België om te studeren (bijvoorbeeld ingenieursstudies). Tot de jaren 60 vestigden overwegend Europese migranten zich in België.

Tijdens het interbellum was er tevens sprake van emigratie. Zo emigreerden Belgen in de eerste plaats naar de buurlanden (80%). Frankrijk bleef het belangrijkste bestemmingsland. Congo was, als Belgische kolonie, het belangrijkste emigratieland buiten Europa (7%), gevolgd door Noord-Amerika.

1929

Als gevolg van de beurscrash van 1929 belandde ook België in een economische depressie. In een economisch erg woelige periode kwam het **Koninklijk Besluit van 31 maart 1936 inzake de tewerkstelling van buitenlandse werknemers** tot stand. Om de autochtone bevolking te beschermen tegen concurrentie van hun buitenlandse collega's, wou de staat de economische activiteit van migranten in toom houden als die niet overeenkwam met de noden van de Belgische arbeidsmarkt. Buitenlanders die in België wilden werken, konden dat voortaan enkel doen met een werkvergunning van zekere duur.

De economische crisis van de jaren 30 resulteerde in een terugval van het aantal immigranten, maar dit was van korte duur.

Bestemmingslanden van de Belgische emigranten (1921-1939)

Bron: NIS

Joodse migratie in België

Joden zijn al zo'n 2000 jaar aanwezig in heel Europa. Hun aantal in de grote Belgische steden nam snel toe vanaf 1880 door hun vlucht van armoede en vervolging uit Centraal- en Oost-Europa. België was aantrekkelijk door zijn relatief hoge welvaartspeil en godsdienstvrijheid. Een grote instroom van joodse vluchtelingen uit Duitsland en Oostenrijk kwam op gang vanaf de jaren dertig. In 1942 werden meer dan 25.000 joden uit België gedeporteerd naar Auschwitz, waarvan minder dan 5% terugkeerde. Nadien groeide de groep weer gestaag, mede door joodse immigratie uit Hongarije en later uit Marokko.

Mijlpaal 3: Buitenlandse arbeidkrachten vullen het tekort op de Belgische arbeidsmarkt aan

Belgisch-Italiaans migratieakkoord

1946

Bij de wederopbouw van het land na de Tweede Wereldoorlog was steenkool de voornaamste energiebron. De Belgische overheid wou de steenkoolproductie doen toenemen. Duitse krijgsgevangenen waren de eerste buitenlandse arbeiders die ervoor zorgden dat de Belgische economie het niet begaf. Onder Amerikaanse druk moest België deze dwangarbeiders vrijlaten en moesten de mijnen op zoek naar nieuwe arbeidskrachten. De Italianen bleken opnieuw de geschikte arbeidskrachten voor deze sector. De keuze voor Italianen was vooral een politieke keuze. De Belgische staat zocht laaggeschoolde arbeidskrachten die zich geen vragen stelden bij de organisatie van hun job en weinig tot geen ervaring hadden op het vlak van sociale strijd. Italiaanse plattelandsbewoners waren hiervoor geschikt. Anderzijds wilde Italië via emigratie de armoede en de werkloosheid van zijn bevolking verlichten. België zou, in ruil voor Italiaanse mijnwerkers, jaarlijks twee tot drie miljoen ton steenkool verkopen aan Italië.

Zo kwam in 1946 het **Belgisch-Italiaans akkoord** over de migratie van Italiaanse arbeiders tot stand. Een van de akkoorden in een reeks van arbeidsverdragen met landen uit het Middellandse Zeegebied. De arbeiders werden gerekruteerd voor één economische sector: de mijnen. Tussen 1946-1949 trok de Belgische overheid maar liefst 100.000 arbeiders aan om in de mijnen te werken: 77 000 Italianen en 23 000 Oost-Europese ontheemden. Deze ontheemden of *displaced persons* zaten na de Tweede Wereldoorlog vast in Duitse vluchtelingenkampen. Ze wilden niet terugkeren naar hun huis, dat onder communistische invloedssfeer van de Sovjet-Unie was

gekomen. België was na de Tweede Wereldoorlog een van de eerste landen om personen, die vastzaten in Duitse vluchtelingenkampen, te hervestigen op voorwaarde dat ze kolen houwden.

'Kinderen van de migratie': verschillende generaties Italianen waren actief in de mijnindustrie.

Conventie van Genève (1951)

In 1951 namen de Verenigde Naties het 'Verdrag betreffende de status van Vluchtelingen' aan. Het Vluchtelingenverdrag bepaalt dat vluchtelingen en asielzoekers niet mogen worden teruggestuurd naar een land waar ze gevaar lopen. Dit bindend Verdrag definieert tevens wie als vluchteling in aanmerking komt ([zie woordenlijst](#)). Deze definitie is nog steeds de basis waarop iemand erkend kan worden als vluchteling. Het Verdrag schrijft echter niet voor hoe of door welk land vluchtelingen moet worden opgevangen.

De onderdrukking van de Hongaarse opstand door de Sovjetroepen in 1956 zorgde voor een grote vluchtelingenbeweging en was meteen de eerste test voor het nieuwe Verdrag. Maar liefst 200 000 Hongaren sloegen op de vlucht en konden in West-Europa rekenen op een enorme solidariteit. Ook België zou 7000 Hongaarse vluchtelingen opvangen.

1956

De arbeidsmigranten in de mijnen werkten in bikkelharte en gevaarlijke omstandigheden. De mijnen waren vaak in verval staat, wat gepaard ging met aanhoudende mijnrampen die leidden tot ongevallen en sterfgevallen.

Op 8 augustus 1956 vond dan ook de **tragedie van Marcinelle** plaats. De mijnramp zorgde voor 262 dodelijke slachtoffers, waarvan 136 Italianen. De Italiaanse emigratiedienst eiste daarop strengere veiligheidsmaatregelen. De Belgische staat en de mijnbedrijven omzeilden deze eis door arbeidsverdragen af te sluiten met Griekenland, Spanje, Marokko en Turkije. Italië besloot daarop om geen arbeidskrachten meer naar België te sturen. Ondanks het einde van de officiële rekrutering van Italiaanse arbeiders, bleven families en andere Italianen naar België komen.

Meer weten?

Naegels, T. (2021) Nieuw België: Een migratiegeschiedenis 1944-1978.

Mijlpaal 3: Buitenlandse arbeidkrachten vullen het tekort op de Belgische arbeidsmarkt aan

Arbeidsverdragen met Marokko en Turkije

1964

De groei van de Belgische economie in de jaren 60 was zo explosief (*golden sixties*) dat de actieve bevolking niet alle beschikbare banen kon invullen. Voor het eerst rekruteerde België ook intensief arbeidsmigranten van buiten Europa. **In 1964 sloot België bilaterale akkoorden met Marokko en Turkije.**

'Kinderen van de migratie': waarom kwamen mensen van Marokko en Turkije naar België?

Buiten de officiële werving om, kwamen in die periode ook veel migranten als toerist in België werken, zonder de vereiste documenten. In 1964 kondigde de regering aan dat de 'toeristen' die werk vonden op de Belgische arbeidsmarkt, systematisch geregulariseerd zouden worden. Opvallend was ook dat België gezinshereniging aanmoedigde. Dit moest ervoor zorgen dat de 'gastarbeider' minder snel van werk of land zou veranderen. Daarnaast waren er ook demografische redenen: Wallonië wilde de terugloop van het aantal inwoners tegengaan via gerichte immigratie.

'Kinderen van de migratie': hoe stonden de gezinsleden tegenover hun verhuis naar België?

Voornameijk onder druk van de economie wilde de toenmalige regering België als aantrekkelijk immigratieland voorstellen. Illustratief voor deze periode is de brochure 'Vivre et travailler en Belgique'.

Meer weten?

- Myria (2014) 'België - Marokko, 50 jaar migratie'.
- Myria (2013) 'Demografische studie over de populatie van Turkse herkomst in België'.

Hoe komt het dat België op zoek ging naar gastarbeiders en dat we geen afspraken hadden met de Belgische kolonies, zoals onze buurlanden?

De meeste koloniserende landen zagen na de Tweede Wereldoorlog een toename van migranten uit hun (voormalige) kolonies. In vergelijking met landen als Frankrijk, Groot-Brittannië of Nederland kwamen maar een zeer beperkt aantal migranten uit de voormalige kolonies naar België in de periode voor en na de onafhankelijkheid.

Volgens Dr. Bonaventure Kagné, socioloog aan de universiteit van Luik, zijn er twee mogelijke hypothesen.

1. Grote vraag naar arbeidskrachten voor de arbeidsintensieve industrie in Congo, Rwanda en Burundi

Het werk in Congo was zwaar en de koloniale autoriteiten hadden alle krachten nodig. Daarnaast kampten ook de Belgische bedrijven in Congo met een tekort aan arbeidskrachten. Congolezen werkten bijvoorbeeld wel op de cargoschepen richting Antwerpen, maar werden verplicht om een contract te ondertekenen waarbij ze de boot niet zouden verlaten.

2. Behoud van de 'raciale homogeniteit'

De Belgische overheid wou 'raciale homogeniteit' bewaren om het machtsverschil en de koloniale orde te bewaren. Deze hypothese vertrekt van raciaal superioriteitsdenken, dat in het gedrang zou komen als er rassenvermenging was. Deze tweede hypothese zou afgezwakt kunnen worden: de Belgische overheid wilde vermijden dat Congolese, Rwandese en Burundese arbeidskrachten in contact zouden komen met Belgische, koloniekritische communisten en zo zouden rebelleren tegen het koloniaal systeem. Italianen daarentegen hadden weinig ervaring op het gebied van sociale strijd.

Bron

Rabau, R. (2014) 'Waarom waren er geen Congolese arbeidsmigranten tussen 1945 en 1960 in België?'. Kifkif.

Mijlpaal 4: Oliecrisis

Economische crisis en immigratiestop

1974

Begin de jaren 70 begon de werkloosheid in België sterk te stijgen. De loskoppeling van de dollar van de goudstandaard in 1971 en de stijging van de olieprijs vanaf oktober 1973 zorgden voor een economische crisis.

'Kinderen van de migratie': mensen verliezen hun job omwille van de oliecrisis.

België wilde een restrictiever migratiebeleid voeren. Na West-Duitsland en Frankrijk besliste ook de Belgische regering in 1974 om een **rekruteringsstop**, de zogenaamde migratiestop, door te voeren. Elke nieuwe migratie, afkomstig uit landen buiten de toenmalige Europese Economische Gemeenschap (EEG), werd onmiddellijk stopgezet. In feite werd enkel de individuele migratie van ongeschoolde arbeiders van buiten de EEG verboden.

Er veranderde niets bij alle andere migratiekanalen. EEG-onderdanen mochten vrij bewegen binnen de EEG, **gezinshereniging was toegelaten** en vluchtelingen konden wel nog aan een verblijfsvergunning geraken. Studenten kregen een tijdelijke verblijfsvergunning en vielen onder een speciaal statuut. Bovendien had de rekruteringsstop als effect dat vele gastarbeiders beslisten om **zich permanent te vestigen** in België. Voordien konden ze regelmatig en voor langere periodes naar hun land van herkomst

terugkeren. De rekruteringsstop deed velen vrezen dat dit niet meer zou kunnen en dat ze zelfs al hun opgebouwde rechten konden verliezen.

'Kinderen van de migratie': terugkeren geraakt voor de meeste gastarbeiders op de achtergrond.

Deze rekruteringsstop wou een toename aan nieuwe arbeidskrachten vermijden, omdat de werkloosheid in België al hoog was. **Toch bleef de migratie toenemen.**

'Kinderen van de migratie': de rekruteringsstop had een omgekeerd effect, wat zichtbaar was in het straatbeeld.

Bij de rekrutering van gastarbeiders in de jaren 60 had België namelijk te weinig rekening gehouden met de sterke netwerken en verwantschapsstructuren van de Noord-Afrikaanse en Turkse bevolking.

Gastarbeiders gaven bijvoorbeeld tijdens korte bezoeken aan hun geboorteland signalen mee van de welvaart in het Westen. Aangezien gezinshereniging toegelaten was, migreerden veel familieleden ook effectief.

'Kinderen van de migratie': gezinshereniging en huwelijksmigratie werden de belangrijkste 'legale' manieren om naar België te komen.

Mijlpaal 5: Nieuwe migratiestromen

Globalisering van migratie en Zwarte Zondag

1989

De **val van de Berlijnse muur** in 1989 en later van de Sovjet-Unie veranderden de structuur van de wereld drastisch. Het einde van de Koude Oorlog en de bipolaire wereld zorgden voor een verhoogde mobiliteit en migratie-intensiteit op wereldniveau. Vanaf de jaren 90 ontstonden er nieuwe migratiebewegingen naar België. Het ging niet meer alleen om gezinsvorming en -hereniging van de voormalige gastarbeiders. De globalisering en groeiende internationale handel zorgden ook voor economische migratie.

In de jaren 90 vinden bovendien heel wat oorlogsvluchtelingen hun weg naar Europa en België: de post-Joegoslavische oorlogen (1991-2001), de eerste Golfoorlog (1990-1991), oorlogen in het Grote Merengebied in Midden-Afrika (Congo, Rwanda), oorlogen in de ex-Sovjet-Unie (Nagorno-Karabach, de eerste Tsjetsjeense Oorlog)

Al deze ontwikkelingen hebben, samen met een versnelde internationale communicatie en mobiliteit, geleid tot een duidelijke stijging van de migratiecijfers. Er is een opvallende immigratiepiek vanaf 1998.

De toenemende diversiteit in de samenleving zorgde voor onrust bij een deel van de Belgische bevolking. Vanaf de jaren 80 uitte dit zich politiek in de steile opmars van de extreemrechtse partij Vlaams Blok.

'Kinderen van de migratie': de toenemende migratie veroorzaakt frustratie.

1991

In 1991 won het Vlaams Blok de verkiezingen ten koste van de klassieke regeringspartijen. Deze dag wordt in de Belgische geschiedenis aangeduid met '**Zwarte Zondag**'.

Mijlpaal 5: Nieuwe migratiestromen

Migratie uit voormalige kolonies in de jaren 90

Terwijl de meeste koloniserende landen na de Tweede Wereldoorlog een toename van migranten zagen vanuit hun (voormalige) kolonies, was de migratie vanuit de voormalige Belgische kolonies, zowel voor als na de onafhankelijkheid, eerder gering.

Tijdens de koloniale periode had je een **kleine gemeenschap van Congolezen in België** die onder meer tijdelijk werden overgebracht als dienstknechten. In de periode voor de onafhankelijkheid (1949-1959) migreerden een kleine honderdtal Congolezen per jaar naar België.

Een aantal factoren die dit verschil met andere koloniserende landen kunnen verklaren:

- België had nooit het burgerschap geschonken aan de inwoners van de voormalige kolonies. Ook niet na de Tweede Wereldoorlog.
- Er vochten geen Congolezen mee in Europa (wel in Afrika en Azië) tijdens de Tweede Wereldoorlog.
- Er was geen rekruteringsbeleid van arbeiders uit de kolonie (zie mijlpaal drie).
- Na de onafhankelijkheid van Congo in 1960, komen er meer Congolezen studeren in België. Ook dit is een klein aantal in vergelijking met landen als Frankrijk en Groot-Brittannië.

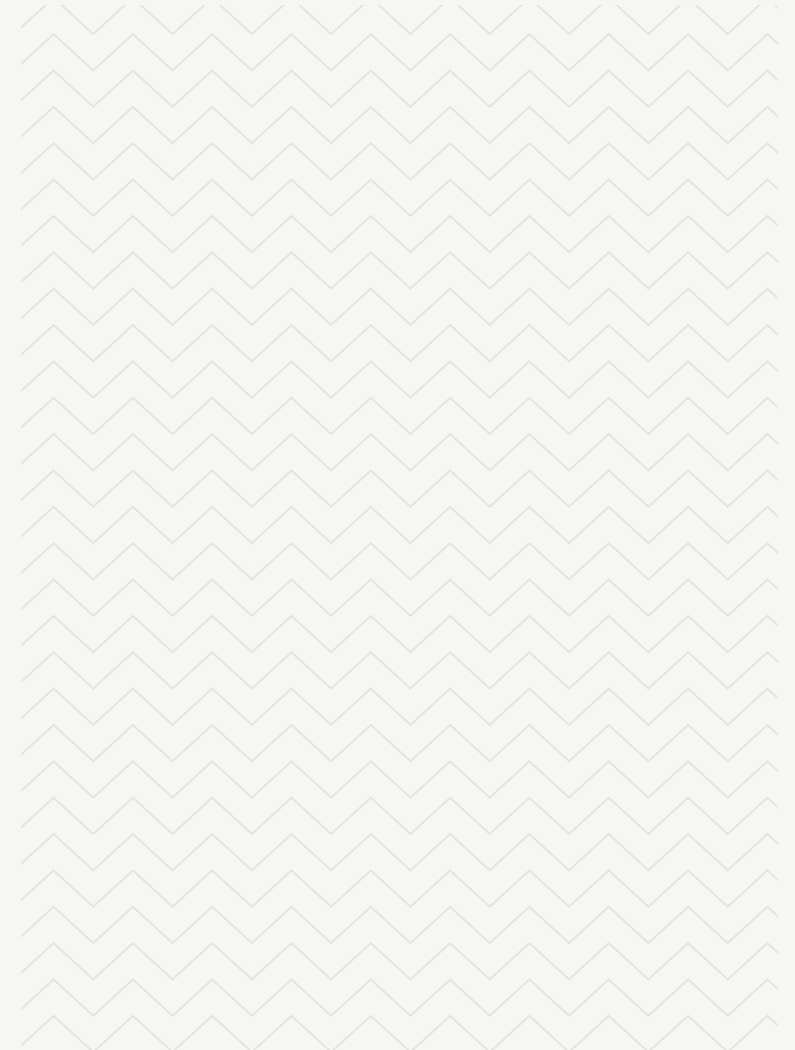
1990

Pas vanaf 1990 zagen we een sterke toename van Congolese migratie naar België en kunnen we spreken van **postkoloniale migratie**. Deze hing samen met een grote stijging van Congolese vluchtelingen die omwille van politieke instabiliteit, dictatuur, president Mobutu, en de sociale ellende het land ontvluchtten en in België asiel vroegen.

Een ander land uit het voormalig koloniaal gebied is Rwanda, waar de migratie naar België zich eveneens vooral in de jaren 90 concentreert. In die periode zorgde de burgeroorlog en de genocide voor een sterke toename van vluchtelingen.

Meer weten?

- Naegels, T. (2021) Nieuw België: Een migratiegeschiedenis 1944-1978.
- Myria (2010) 'Studie over de Congolese migratie en impact ervan op de Congolese aanwezigheid in België: analyse van de voornaamste demografische gegevens'.
- Koning Boudewijn Stichting (2017) Burgers met Afrikaanse roots: een portret van Congolese, Rwandese en Burundese Belgen

Mijlpaal 6: Oorlogsvluchtelingen

Europese opvangcrisis

2013

Vanaf 2013 zagen we meer en meer migranten de Middellandse Zee oversteken om in Europa te geraken. Het gaat om **vluchtelingen uit oorlogsgebieden in het Midden-Oosten, Noord- en Midden-Afrika**. Belangrijke oorzaken waren de Egyptische revolutie in 2011, de staatsgreep die erop volgde in 2013, de opstand in Libië en de tweede Libische burgeroorlog, de Malinese burgeroorlog, de burgeroorlog in Zuid-Soedan en vanaf 2011 de Syrische burgeroorlog. In 2014 kwam hier nog de dreiging van Islamitische Staat (IS) bij.

Het hardhandig neerslaan van bewegingen die de Arabische Lente in gang zetten en vooral de aanhoudende conflicten in landen zoals Irak,

Afghanistan en Syrië creëerden grote nieuwe migratiebewegingen richting Europa.

2015

In 2015 werd de term **Europese migratiecrisis of vluchtelingencrisis** gebruikt om de verhoogde migratie van vluchtelingen naar Europa te benoemen. De term 'crisis' werd vooral gebruikt vanaf april 2015 nadat bekend werd dat in amper een week tijd enkele honderden bootvluchtelingen verdronken in de Middellandse Zee. De vluchtelingen die Europa bereikten vroegen bescherming aan, waardoor overheidsinstellingen in verschillende landen

overbelast geraakten. Zij zoeken nog steeds oplossingen voor de uitdagingen die deze grote vluchtelingenbeweging met zich meebrengt.

Meer weten?

'Het migratievraagstuk: hoe gaat de EU om met de toestroom van asielzoekers en migranten?'

Mijlpaal 7: Huidige superdiversiteit

Mensen met een migratieachtergrond maken een steeds groter deel van de bevolking uit

Landen als België of Nederland evolueerden op een goede halve eeuw van relatief homogene samenlevingen, met een klein aantal mensen van andere nationaliteiten, naar samenlevingen waarin mensen met een migratieachtergrond een steeds groter deel van de bevolking uitmaken.

Om deze veranderende realiteit te beschrijven gebruiken we het begrip superdiversiteit (Vertovec, 2007). Dit concept beschrijft niet enkel de veranderende migratiepatronen, maar ook de impact hiervan op de samenleving.

Superdiversiteit verwijst naar kwantitatieve en kwalitatieve veranderingen.

De **kwantitatieve dimensie** heeft te maken met de zeer grote toename van het aantal nationaliteiten. Sinds het begin van de 21e eeuw zien we dat de brede diversiteit aan personen met een migratieachtergrond in steeds meer steden en gemeenten geleidelijk aan de meerderheid van de bewoners vormt (*majority-minority cities*). Zo groeide Brussel de voorbije decennia uit tot een van de meest diverse steden ter wereld: ruim zeven op tien Brusselaars hebben een migratieachtergrond. Na Brussel, Antwerpen, Genk, Zaventem en Vilvoorde zullen het volgende decennium ook andere steden en gemeenten in Vlaanderen een gelijkaardige evolutie ondergaan.

Superdiversiteit draait niet alleen om vluchtelingen of nieuwe migratie, maar het gaat ook om de demografische realiteit na een halve eeuw migratie. Personen met Belgische herkomst vergrijzen. De

natuurlijke aangroei van personen met een buitenlandse herkomst is groter, omdat de bevolkingsgroep met een buitenlandse herkomst meer jonge ouders kent. De jongere generaties zijn dus veel diverser dan de oudere. Ook zonder nieuwe migratie wordt Vlaanderen meer superdivers.

De **kwalitatieve dimensie** verwijst naar de groeiende diversiteit binnen de diversiteit. Daar waar de migratiebewegingen in de vorige eeuw slechts afkomstig waren uit een beperkt aantal landen (Italië, Polen, Spanje, Griekenland, Marokko en Turkije), komen nu mensen van over de hele wereld. Naast veel verschillende nationaliteiten en herkomsten zien we ook verschillen in migratiemotieven, verblijfsstatuten, talen, religies, opleidingen, socio-economische posities ... Dat zorgt voor meer diversiteit in en tussen gemeenschappen. Toegenomen mobiliteit, technologie en communicatiemiddelen helpen om linken te onderhouden met land(en) van herkomst en het land waar men verblijft, of met diasporagemeenschappen elders in Europa of de wereld. Door de globalisering kan je gemakkelijk meerdere culturen en leefwerelden combineren. We hebben meervoudige, dynamische identiteiten. Wie we zijn, hangt af van de context, plaats, tijd en andere factoren waarin we ons op een bepaald moment bevinden.

'Kinderen van de migratie': streven naar een gedeeld burgerschap en gezamenlijke doelstellingen.

Meer weten?

- Geldof, D. (2019) Superdiversiteit. Hoe migratie onze samenleving verandert.
- Maly, I.; Blommaert, J. & Ben Yakoub, J. (2014) Superdiversiteit en democratie.
- Vertovec, S. (2007) Superdiversity and its implications.
- [Filmpje over superdiversiteit](#) door Jan Blommaert

Kruispuntdenken of intersectionaliteit

Oog hebben voor de diversiteit in de diversiteit betekent het stereotyperend wij-zij-denken overstijgen. Het benadert en erkent de ander als individu, en niet alleen als lid van een bepaalde groep of gemeenschap, laat staan als vertegenwoordiger van een groep. Iedereen heeft een eigen identiteit, bestaande uit verschillende 'kruispunten' van eigenschappen. Deze identiteiten zijn veelzijdig, dynamisch en contextgebonden. Het erkennen van meervoudige identiteiten is daarbij cruciaal. [Meer info.](#)

'Kinderen van de migratie': de verschillende identiteiten.

Mijlpaal 7: Huidige superdiversiteit

Mensen met een migratieachtergrond maken een steeds groter deel van de bevolking uit

Evolutie van de diversiteit in het Vlaams Gewest van 1990-2021 volgens herkomstlanden.

Bron: Agentschap Integratie en Inburgering

Cijfers van jouw stad of gemeente?

Ga naar [de Gemeente- en Stadsmonitor](#).

Meer info

Bronnen

- Caestecker, F. (2000) Alien Policy in Belgium, 1840-1940: The Creation of Guest Workers, Refugees and Illegal Aliens.
- Caestecker, F., Morelli, A. (2010) Het bewogen ontstaan van een vluchtelingenbeleid in België (1918-1940).
- Caestecker, F. (2011) Vlaamse arbeidsmigranten in Wallonië.
- Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding (2013). Demografische studie over de populatie van Turkse herkomst in België.
- Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding (2009). De migratie van Belgen. Internationale dag van de migrant.
- Geldof, D. (2019) Superdiversiteit. Hoe migratie onze samenleving verandert.
- Geldof, D. (2013) Superdiversiteit als de realiteit van de 21e eeuw. Oikos.
- Goddeeris, I. (1999) Belgique-Terre d'Accueil. Perceptie en attractiviteit van België als gastland bij Poolse politieke migranten (1831-1846).
- IOM. Glossary on Migration N°34 International Migration Law (2019).
- Rabau, R. (2014, 12 maart) Waarom waren er geen Congolese arbeidsmigranten tussen 1945 en 1960 in België?. Kifkif.
- Lafleur, J., Marfouk, A., met medewerking van Nadia Fadil, (2018) 'Migratie in België, 21 vragen en antwoorden'.
- Maly, I., Blommaert, J., Ben Yakoub, J. (2014) Superdiversiteit en democratie.
- Morelli, A. (1999), Belgische emigranten: oorlogsvluchtelingen, economische emigranten en politieke vluchtelingen uit onze streken van de 16de eeuw tot vandaag.
- Morelli, A. (2014) L'immigration italienne en Belgique aux XIXe et XXe siècles, in Morelli A. (eds.), Histoire des étrangers et de l'immigration en Belgique, de la préhistoire à nos jours.
- Myria (2014). België - Marokko, 50 jaar migratie.
- Myria (2016). 70 jaar Italiaanse immigratie... en meer!
- Naegels, T. (2021), Nieuw België. Een migratiegeschiedenis 1944-1978.
- Nsayi, N. (2020), Dochter van de dekolonisatie.
- Vanden Borre, S. (2012) Vreemden op vertrouwd terrein. Het sociaal-culturele leven en de integratie van Belgische migranten in het Noorden van Frankrijk (1850-1914).
- Vanthemsche, G. (2007), Congo. De impact van de kolonie op België.

Suggesties voor wie meer wil weten

- Blommaert, J., Superdiversiteit kort uitgelegd (video).
- Blommaert, J. (1990), Superdiversiteit. Samenleving en politiek.
- Etambala, M. Z. (2019) Veroverd. Bezet. Gekoloniseerd. Congo 1876-1914.
- Goddeeris, I., Lauro, A. & Vanthemsche, G. (2020) Koloniaal Congo. Een geschiedenis in vragen.
- Faro (2013). Thuis. 50 jaar migratie.
- Goddeeris, I. & Hermans, R. (2011) Vlaamse migranten in Wallonië 1850-2000.
- Kenis, T., Superdiversiteit (video).
- Koning Boudewijnstichting. Burgers met Afrikaanse roots: een portret van Congolese, Rwandese en Burundese Belgen.
- Myria (2010). Studie over de Congolese migratie en impact ervan op de Congolese aanwezigheid in België: analyse van de voornaamste demografische gegevens'
- 'Het migratievraagstuk: hoe gaat de EU om met de toestroom van asielzoekers en migranten?

Musea

- Het Red Star Line Museum in Antwerpen is opgebouwd uit verhalen van mensen die met de schepen van de rederij naar Noord- Amerika zijn gereisd.
- Migratie Museum Migration in Molenbeek. Het museum vertelt niet alleen de geschiedenis van de migratie in Brussel. Er wordt ook hulde gebracht aan de vele migranten die Brussel hebben gemaakt tot de stad die ze is.

Colofon

Met dank aan

Piet Creve (AMSAB), Hilde Greefs (UA), Idesbald Goddeeris (KU Leuven) en Frank Caestecker (UGent) voor hun inhoudelijke expertise.

VRT voor de videofragmenten uit de Canvasreeks 'Kinderen van de migratie' (2021).

AGENTSCHAP INTEGRATIE EN INBURGERING

Tour & Taxis – Koninklijk Pakhuis
Havenlaan 86C bus 212
1000 Brussel

www.integratie-inburgering.be

AGENTSCHAP
INTEGRATIE &
INBURGERING